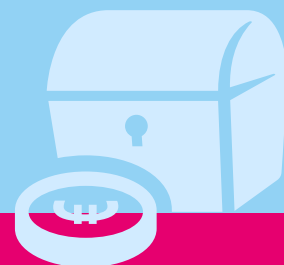

Centraal Economisch Plan 2025

Het **overheidstekort** neemt toe. Dat komt doordat de uitgaven van de overheid harder stijgen dan de inkomsten.

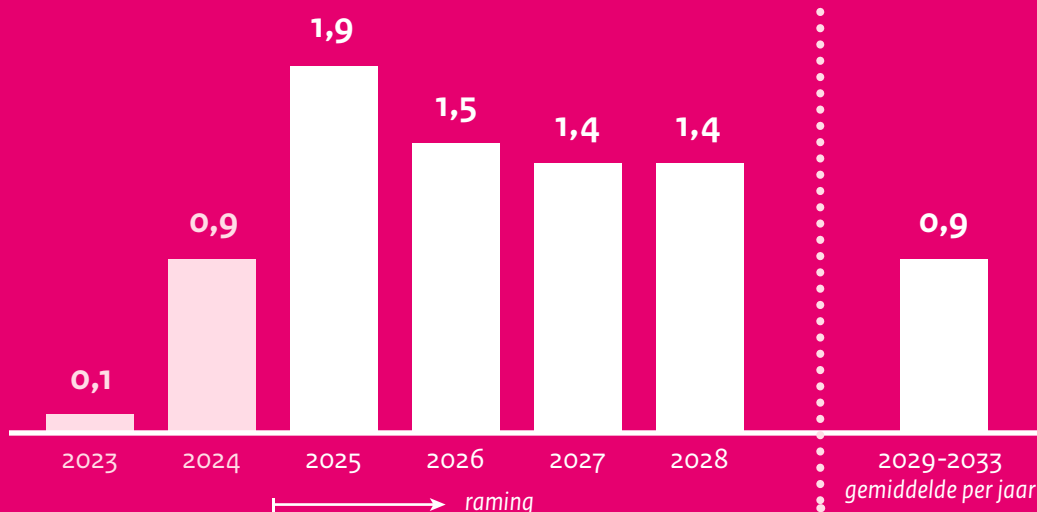

De huidige **geopolitiek** is grillig en onvoorspelbaar.

Plotselinge schokken zijn een **risico** waar we in de raming maar beperkt rekening mee kunnen houden.

De Nederlandse economie groeit gematigd.
Vooral huishoudens en de overheid geven meer uit.

economische ontwikkeling, verandering van het bbp in %

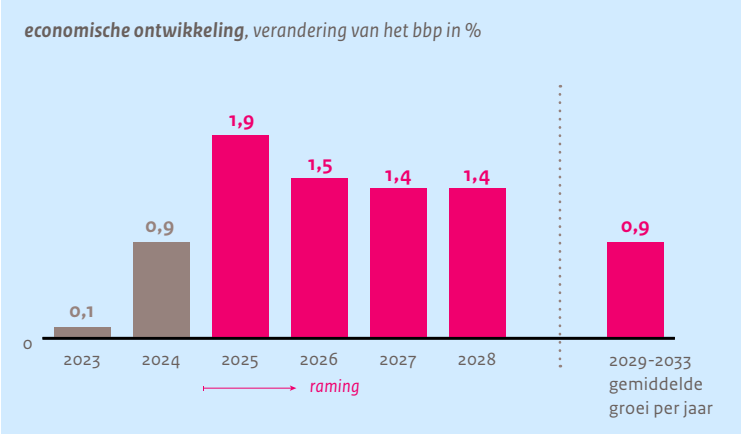

Lonen nemen meer toe dan de inflatie, waardoor de doorsnee **koopkracht** stijgt. Ook leven minder mensen in **armoede**.

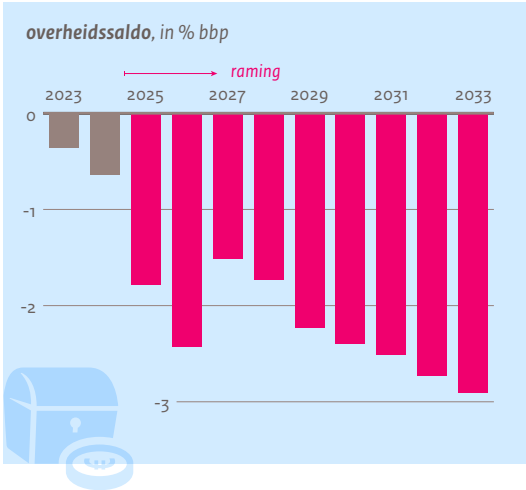
Gematigde groei in onzekere wereld

 De grilligheid van geopolitieke beslissingen maakt de economische situatie wereldwijd opnieuw onzeker. Plotselinge schokken kunnen Nederland raken via handel en onrust op de financiële markten. De raming kan beperkt rekening houden met deze onvoorspelbaarheid

Onder de huidige omstandigheden groeit de Nederlandse economie gematigd, vooral doordat huishoudens en de overheid meer uitgeven

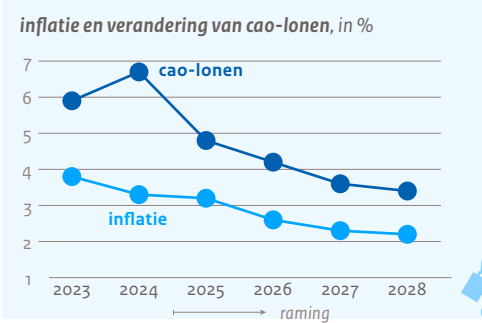

Het tekort van de overheid neemt toe. De uitgaven stijgen harder dan de inkomsten, ook omdat er minder geld op de plank blijft liggen dan in voorgaande jaren

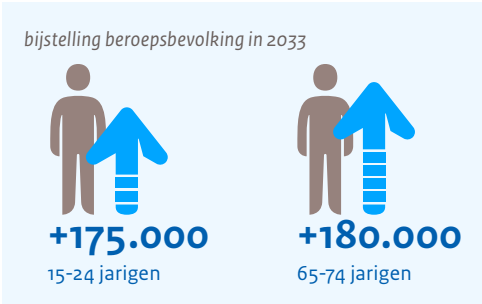
De overheidsuitgaven stijgen door trends als vergrijzing, hogere rentes en door beleid. De meeste toename zit bij:

- zorg
- sociale zekerheid
- rente
- defensie

Lonen stijgen harder dan inflatie, waardoor mensen in doorsnee meer te besteden hebben en de koopkracht stijgt

Het overheidstekort verslechtert minder dan eerder verwacht. Meer mensen gaan en blijven werken, waardoor de belastinginkomsten hoger zijn

Kernpunten CEP 2025

De grilligheid van geopolitieke ontwikkelingen zorgt voor meer onzekerheid in de mondiale economische situatie. De afgelopen jaren is de wereld geconfronteerd met diverse schokken, zoals de Russische inval in Oekraïne en de crisis in het Midden-Oosten. Sinds het aantreden van een nieuwe Amerikaanse regering is de voorspelbaarheid van politieke beslissingen afgenomen en zijn disruptieve veranderingen mogelijk op het terrein van handel en internationale samenwerking. Dergelijke schokken kunnen de wereldeconomie hard raken, omdat er bijvoorbeeld op de financiële markten paniek kan ontstaan. Ook de raming voor Nederland kan er in zo'n scenario (heel) anders komen uit te zien. Op dit moment is er in de raming in beperkte mate rekening gehouden met het effect van toegenomen onzekerheid.

De komende jaren laat de Nederlandse economie een gematigde groei zien. Het bbp-volume neemt in 2025 met 1,9% en in 2026 met 1,5% toe. Vooral huishoudens en de overheid stimuleren de economische groei door meer consumptieve bestedingen. De koopkracht herstelt, omdat de loongroei de komende jaren hoger ligt dan de inflatie. Ook lastenverlichting uit het Hoofdlijnenakkoord draagt bij aan de toenemende koopkracht. In lijn hiermee neemt de armoede af, van 3,5% in 2024 naar 2,9% in 2026. De inflatie blijft nog een aantal jaren hoger dan 2%, door de hoog blijvende loongroei en effecten van beleid zoals de btw-verhoging.

Op de middellange termijn groeit de economie sterker dan eerder geraamd. Vooral het arbeidsaanbod wordt hoger geraamd, door meer participatie van jongeren en van ouderen rond de pensioenleeftijd. Ook blijft de werkloosheid lager. Wel verwachten we dat de productiviteitsgroei in deze periode wat lager uitkomt. Hierdoor zien de overheidsfinanciën er gunstiger uit dan in eerdere ramingen. De hogere economische groei leidt namelijk tot hogere belastinginkomsten, terwijl dit op de uitgaven minder effect heeft. In 2028 bedraagt het saldo -1,7% bbp, in 2033 -2,9% bbp.

Trendmatige ontwikkelingen en beleid blijven op termijn het overheidstekort vergroten. De afgelopen jaren werd het tekort beperkt door tijdelijk meevallende belastinginkomsten en onderuitputting. Ondertussen lopen de zorg- en socialezekerheidsuitgaven op, een trend die mede door vergrijzing doorzet. Ook de rente-uitgaven stijgen, daarnaast gaat er meer geld naar defensie, klimaat en stikstof. Bij elkaar stijgen de uitgaven duidelijk harder dan het bbp, zelfs nu het bbp hoger geraamd wordt. Het overheidssaldo verslechtert doordat de uitgaven meer toenemen dan de inkomsten, die min of meer de groei van het bbp volgen.

In een onzekere wereld is Europese samenwerking extra hard nodig. Het beperken van en omgaan met klimaatverandering, de opkomst van nieuwe technologieën en het uitbreiden van de defensiecapaciteit zijn voorbeelden van urgente internationale vraagstukken. Daarnaast kunnen de geopolitieke ontwikkelingen leiden tot nieuwe schokken. Nederland is te klein om uitdagingen van deze omvang effectief aan te kunnen gaan. Tegelijkertijd maken interne politieke spanningen en vervroegde verkiezingen in Duitsland en Frankrijk het complexer om te komen tot een gezamenlijke Europese agenda. De opgelopen overheidsschulden in veel Europese landen beperken bovendien de bestedingsruimte van overheden en vormen in zichzelf een potentiële bron van onzekerheid op financiële markten. Zowel op het niveau van de Europese Unie, als dat van nationale overheden, zijn keuzes nodig om schaarse middelen te richten op de aanpak van urgente maatschappelijke vraagstukken.

1 Economische ontwikkeling 2025-2026

Macro-economisch beeld

De Nederlandse economie is weer aan het groeien. Na een stagnatie van de bbp-groei door afname van de koopkracht en terugvallende wereldhandel in 2023, is de groei in de loop van 2024 weer op gang gekomen en voor het hele jaar uitgekomen op 0,9%. Vooral de consumptie van de overheid en huishoudens heeft hieraan bijgedragen. Huishoudens hebben hun bestedingsruimte zien toenemen door hoge loongroei, waar de inflatie op jaarbasis ruim onder bleef. De consumptiegroei bleef wel achter bij de groei van het inkomen, waardoor de spaarquote toenam. Ook de investeringen en de uitvoer groeiden op kwartaalbasis weer, al blijven ondernemers in de meeste bedrijfstakken negatief gestemd.

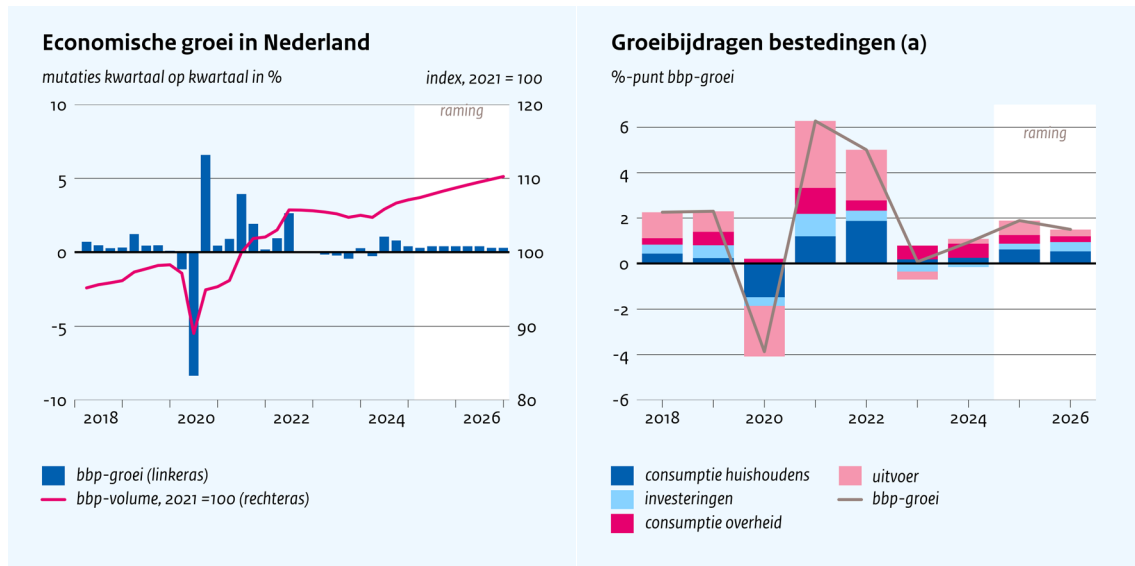
De komende jaren trekt de economische groei verder aan door hogere binnenlandse bestedingen.

De reële inkomens blijven zich positief ontwikkelen: de loongroei blijft hoog, terwijl de inflatie verder afneemt. Daardoor zal de consumptie van huishoudens ook de komende twee jaar blijven toenemen. Ook de overheidsconsumptie stijgt, onder andere door hogere zorg- en defensie-uitgaven. Als het gaat om de investeringen, zijn we gematigd positief: een aantrekkende economie stimuleert de bedrijfsinvesteringen, maar de onzekerheid, bijvoorbeeld op het gebied van handelsbeleid blijft hoog. Vanwege de invoering van de bpm-heffing op bestelbusjes zullen de investeringen begin 2025 terugvallen, nadat ze in 2024 juist toenamen om deze nog heffingsvrij te kunnen aanschaffen. De woninginvesteringen blijven ook doorgroeien. Wel heeft de recente stikstofuitspraak van de Raad van State en de gevolgen hiervan voor bouwvergunningen een drukkend effect en is de onzekerheid hierover vergroot.

De onvoorspelbaarheid van internationale ontwikkelingen maakt de vooruitzichten voor de uitvoer extra onzeker. In deze raming zijn geen handelsoptwrichtende maatregelen meegenomen, maar de kans hierop is de afgelopen tijd toegenomen. We gaan bijvoorbeeld voorsniet uit van brede invoertarieven vanuit de VS voor Europa. De mogelijke gevolgen daarvan worden beschreven in het kader “Effect van handelstarieven”. De effecten van de aangekondigde heffing op staal en aluminium zullen voor Nederland beperkt zijn, aangezien ijzer en staal een klein deel vormt van de Nederlandse industrie en de uitvoer hiervan naar de VS beperkt is tot ongeveer 9%¹. De onvoorspelbaarheid van welke verdere maatregelen de regering-Trump gaat nemen, leidt in elk geval al tot grotere economische onzekerheid, wat een dempend effect heeft op mondiale economische activiteit en investeringen. Onder de huidige aannames zien we de wereldwijde handel in omvang toenemen, hoewel het tempo ten opzichte van de perioden voor corona iets afneemt, vooral in Europa. De Nederlandse uitvoer groeit hierdoor met ongeveer 2% per jaar. Onder andere de zwakke vooruitzichten voor Duitsland drukken de groei van de eurozone. De Nederlandse invoer groeit juist relatief sterk door de toenemende binnenlandse bestedingen.

¹ Zie CBS ([link](#)).

Figuur 1.1 Bbp groeit gematigd door; vooral binnenlandse bestedingen dragen daaraan bij

Noot: (a) De finale en gecumuleerde intermediaire invoer zijn in mindering gebracht op de bestedingscategorieën.

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Lonen blijven flink stijgen, al neemt de loongroei wel af. Afgelopen jaar bedroeg de cao-loongroei in de marktsector 6,5%, de hoogste loonstijging in veertig jaar. De in te halen inflatie en de krappe arbeidsmarkt zorgen voor een positief momentum. Dit jaar blijft de cao-loongroei met 4,8% hoog. De reële lonen zijn in 2025 weer op het niveau van 2021, maar zijn over die periode dus nog niet gestegen (zie figuur 1.2, links). Voor 2026 verwachten we daarom een aanhoudend positieve reële loongroei, al neemt de cao-loonstijging verder af naar 4,1%.

De kerninflatie blijft nog een aantal jaren hoger dan normaal; voedsel en energie leveren slechts een beperkte bijdrage aan de inflatie. De loongroei blijft vooral dit jaar een opwaarts effect op de kerninflatie hebben. Ook de huurstijging is nog hoog, omdat deze gekoppeld is aan de lonen. De accijnsverhoging op alcohol en tabak van april 2024 is nog enkele maanden zichtbaar in de inflatiecijfers en zorgt daarmee ook in 2025 voor een positieve bijdrage van productgebonden belastingen aan de inflatie (zie figuur 1.2, rechts). De voedselinflatie is genormaliseerd, en heeft ook in de ramingsperiode een geringe bijdrage. Energieprijzen zijn recent weer wat gestegen, waardoor we in 2025 een licht positieve bijdrage van energie aan de inflatie zien. Alles bijeengenomen komt de cpi-inflatie uit op 3,2% dit jaar. In 2026 neemt de kerninflatie verder af, maar bedraagt de totale inflatie mede door de geplande btw-verhogingen 2,6%, de hicp komt uit op 2,4%. Hiermee is de raming voor Nederland iets hoger dan de verwachte inflatie voor de eurozone.

De krapte op de arbeidsmarkt neemt iets af. De werkzame beroepsbevolking is in de tweede helft van 2024 voor het eerst sinds 2020 licht teruggelopen; ook de werkgelegenheid in uren groeide niet verder en de vacaturegraad nam wat af. Dit heeft zich nog niet vertaald in een hogere werkloosheid, omdat ook de participatiegraad wat daalde, maar het zijn de eerste tekenen van een iets afnemende spanning op de arbeidsmarkt. We verwachten dat de werkgelegenheid ook de komende jaren niet veel zal groeien, ondanks de bbp-groei. Hogere loonkosten drukken de winstgevendheid van bedrijven, waardoor de dynamiek op de arbeidsmarkt toeneemt. De werkloosheid loopt licht op naar 4,0% in 2026.

Effect van handelstarieven

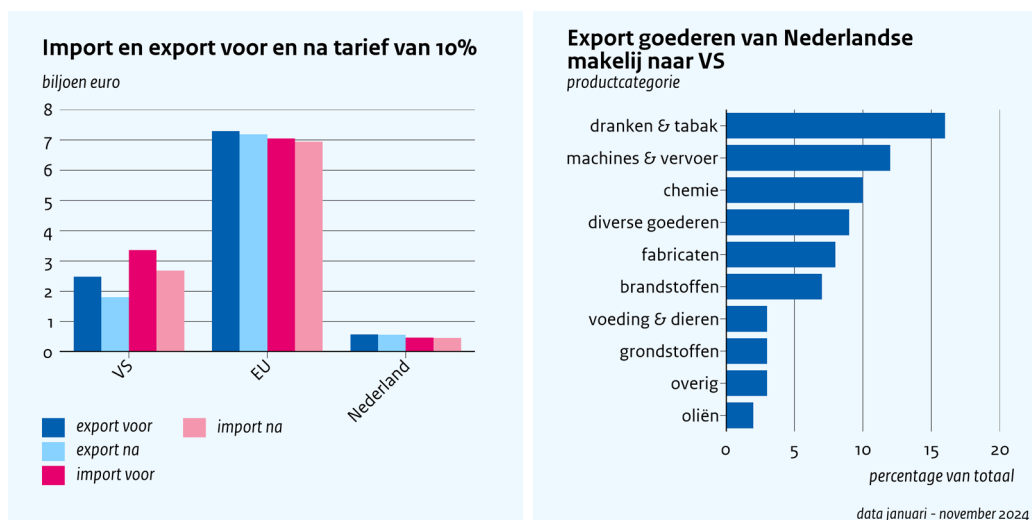
Bij het aantreden van de regering-Trump in de Verenigde Staten werden diverse invoertarieven aangekondigd. Het CPB heeft eerder ([link](#)) een scenario doorgerekend waarin de VS een breed pakket aan tarieven invoert: 10% op alle export naar de VS, 100% op voertuigen en 60% op Chinese export naar de VS. Dit scenario sluit aan bij eerdere uitlatingen van president Trump.

De gevolgen voor Nederland en de EU blijven op middellange termijn relatief beperkt (figuur links). Het aandeel van de VS in de Nederlandse goederenexport was in 2022 5% en is daarmee relatief bescheiden; de EU is voor Nederland de belangrijkste handelspartner. Daarnaast kunnen bedrijven alternatieve markten aanboren. De handelsoorlog raakt de Amerikaanse economie harder als de VS tarieven op meerdere handelspartners oplegt. Het effect op de Amerikaanse economie zal nog negatiever worden als die landen vervolgens tegenmaatregelen treffen.

Op korte termijn verschillen de effecten van die op de middellange termijn. Bedrijven hebben op korte termijn vaak nog geen alternatieve markten gevonden, en onzekerheid over het handelsbeleid kan leiden tot uitstel van investeringen. Daarnaast maken sommige bedrijven extra kosten om tarieven te vermijden, bijvoorbeeld door productie naar de VS te verplaatsen. Maar omdat de VS niet alles op korte termijn zelf kan produceren, blijft zij ondanks de hogere prijzen afhankelijk van import. Op de lange termijn is zowel de aanbod- als vraagelasticiteit hoger.

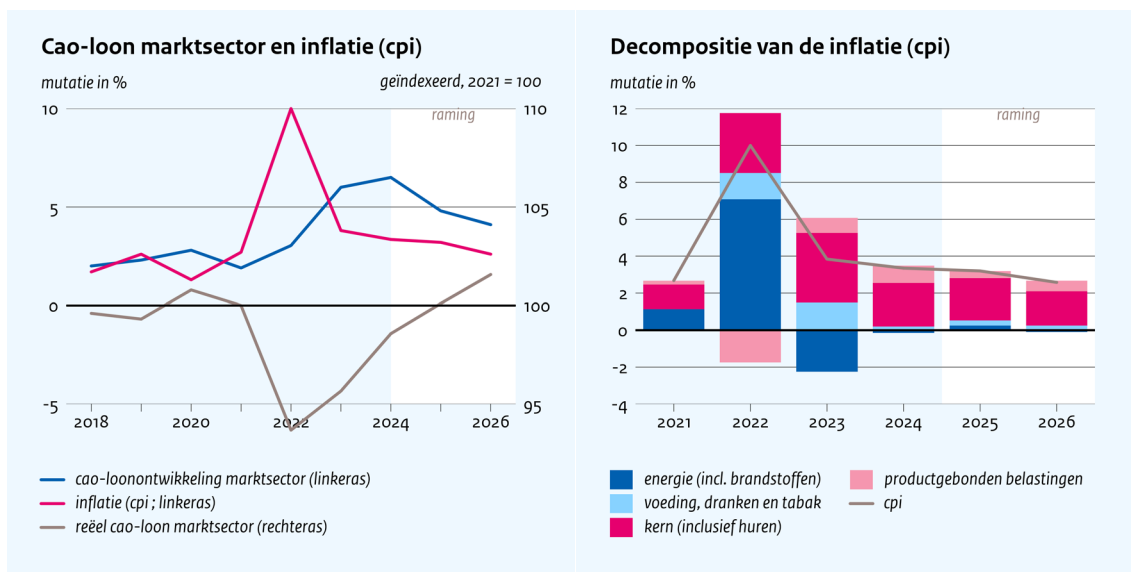
De rechterfiguur toont de sectoren die het meest kwetsbaar zijn voor tarieven, omdat ze relatief veel naar de VS exporteren. Dranken en tabak worden voor 16% naar de VS uitgevoerd, gevolgd door machines en vervoersmaterieel (12%) en chemie (10%) waaronder ook farmaceutische producten. De cijfers fluctueren per jaar. Tegelijkertijd kunnen Nederlandse diensten profiteren: hogere lonen en prijzen in de VS maken Amerikaanse diensten duurder, waardoor Nederlandse aanbieders een mogelijk concurrentievoordeel krijgen, afhankelijk van de wisselkoersbewegingen.

Voor de VS wordt geraakt door handelstarieven, van dranken & tabak gaat relatief veel uitvoer naar de VS

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Figuur 1.2 Lonen zijn nog bezig met een inhaalslag, inflatie wordt gedomineerd door kerninflatie en beleidseffecten

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Overheidsfinanciën

Het geraamde overheidstekort loopt in 2025 op tot -1,8% bbp, door een daling van de lastenquote en toenemende overheidsuitgaven. Over 2024 is er een klein overheidstekort van 0,6% bbp.² Vorig jaar gaf het kabinet naar schatting 18 mld euro minder uit dan aanvankelijk was begroot bij de Miljoenennota 2024. Er waren in 2024 bijna 6 mld extra inkomsten bij de inkomensheffing vanwege hogere uitgekeerde dividenden in 2023 door de tariefswijziging in box 2. In 2025 neemt het tekort toe doordat deze eenmalige inkomsten wegvallen en door de lastenverlichting in box 1. Ook de uitgaven nemen toe, vooral bij sociale zekerheid, zorg, defensie en overdrachten aan bedrijven (met name klimaatsubsidies). In de raming is aangenomen dat 12 mld van de in de Miljoenennota 2025 begrote uitgaven niet gerealiseerd worden in 2025.

In 2026 komt het overheidstekort door het bijstorten vanwege de defensiepensioenen incidenteel hoger uit. Voor deze pensioenen is in het verleden geen vermogen opgebouwd door de overheid. In 2026 gaan deze pensioenen over naar het ABP, terwijl de overheid 8,5 mld moet bijstorten.³ Ook de reguliere uitgaven blijven in 2026 stijgen. Het overheidstekort komt in 2026 uit op 2,4% bbp.

Koopkracht en armoede

De koopkracht neemt in 2025 en 2026 over de hele linie toe door reële loonstijging en beleid.

Loonstijgingen blijven de komende twee jaar boven de inflatie liggen. Dat heeft een positief effect op de koopkracht. De koopkracht wordt extra verhoogd door lastenverlichting in box 1 van de loon- en inkomensheffing. Ook de vereenvoudiging en verlaging van de eigen bijdrage in de huurtoeslag werken positief door.

Uitkeringsgerechtigden gaan er in 2025 iets meer op vooruit dan andere groepen. Dit komt doordat de uitkeringen behalve door de vaste indexatie met de loongroei ook stijgen als gevolg van de lastenverlichting in box 1. Gepensioneerden blijven in 2025 iets achter, omdat de pensioenindexatie lager is dan de inflatie. In 2026 blijft hun koopkrachtontwikkeling niet langer achter bij de overige groepen, omdat pensioenfondsen

² Zie het kader 'Overheidssaldo 2024: CEP vs MEV in het verantwoordingsdocument ([link](#)) voor de verschillen over 2024 ten opzichte van de MEV.

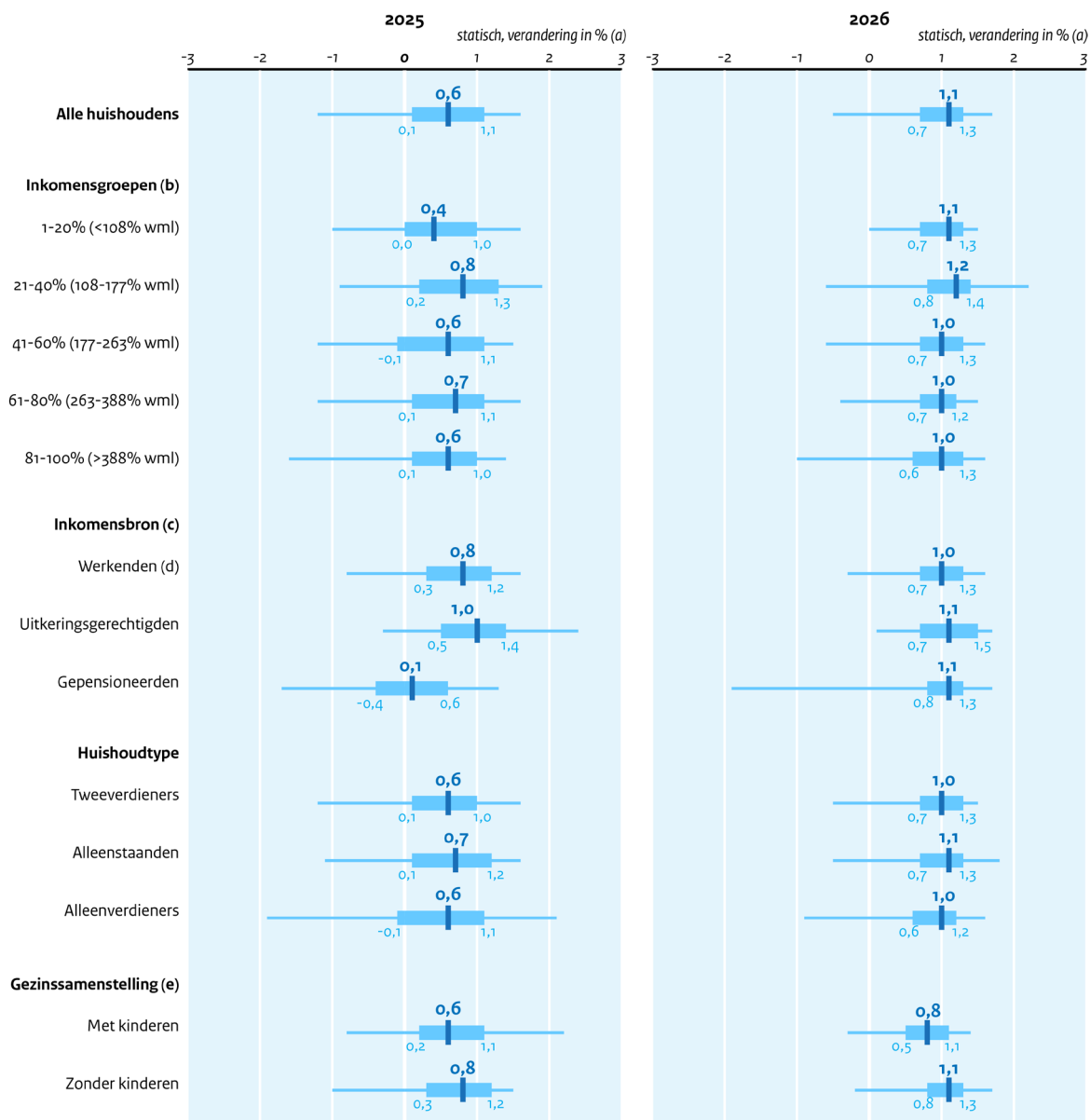
³ Wij nemen nu aan dat deze uitgaven het overheidstekort vergroten, maar het is nog niet zeker hoe CBS en Eurostat dit gaan beoordelen.

met het overgaan naar het nieuwe pensioenstelsel de pensioenen extra indexeren (zie ook het kader 'Pensioenverhoging bij invaren' in MEV2025, [link](#)).

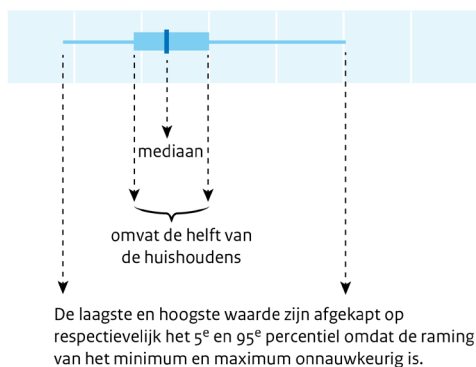
Armoede daalt in 2025 en 2026. In 2025 en 2026 daalt de armoede onder personen en kinderen licht, als gevolg van de positieve reële loonontwikkeling, lastenverlichting en stijging van het kindgebonden budget en de huurtoeslag. De armoede ligt ten opzichte van eerdere ramingen op een lager niveau. Deze niveausprong is een gevolg van de overstap op de nieuwe armoededefinitie van het CBS, SCP en Nibud.⁴ Volgende maand verschijnt bij het CPB ook een publicatie over de afstand van mensen in armoede tot de armoedegrens (de armoede-intensiteit).

⁴ In tegenstelling tot de vorige armoededefinitie (nvmt-criterium) neemt de nieuwe definitie vermogen en de werkelijke uitgaven aan huur, eigen woning en energie mee. Toelichting op de nieuwe definitie en daarbij behorende ramingsmethodiek wordt gegeven in het Verantwoordingsdocument ([link](#)) en in Griffioen, 2025 ([link](#)).

Figuur 1.3 Koopkracht stijgt in 2025 en 2026 voor alle inkomensgroepen

Hoe af te lezen?

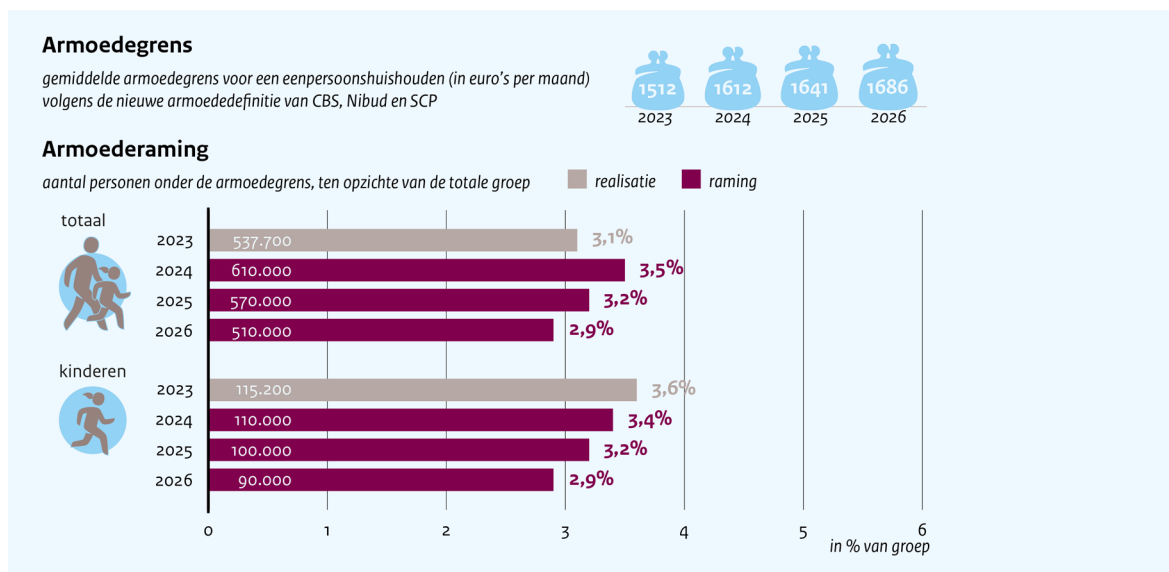

Een mediaan is de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog. Een mediane koopkrachtontwikkeling van 1,3% voor alle huishoudens betekent dat de helft van de huishoudens een koopkrachtontwikkeling van 1,3% of lager heeft, en de andere helft 1,3% of hoger. Voor de helft van de huishoudens valt de koopkrachtontwikkeling binnen het blauwe balkje, met een kwart boven en een kwart onder de mediaan. De andere helft van de huishoudens heeft een koopkrachtontwikkeling die hier buiten valt. De staarten van de boxplot laten de laagste en hoogste koopkrachtontwikkeling zien.

- (a) Exclusief incidentele inkomensveranderingen.
- (b) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in 2025 ongeveer 28.756 euro. De inkomensgroepen zijn verdeeld in vijf groepen van gelijke grootte in oplopende volgorde van inkomen, ieder 20% van alle huishoudens.
- (c) De indeling naar inkomensbron is op basis van de hoogste inkomensbron op huishoudniveau, waarbij een huishouden waarvan hoofd of partner winstinkomen heeft, bij werkenden wordt ingedeeld. Huishoudens met vroegpensioen of studiefinanciering als hoogste inkomensbron zijn uitgezonderd.
- (d) Bij werkenden wordt geen rekening gehouden met incidentele verandering van het loon, zoals het ontvangen of wegvallen van bonussen.
- (e) De indeling naar gezinssamenstelling is op basis van de aanwezigheid van kinderen tot achttien jaar en is exclusief huishoudens van gepensioneerden.

Bron: CPB o.b.v. CBS-microdata ([link](#))

Figuur 1.4 De armoede daalt zowel onder kinderen als onder personen de komende twee jaar

Bron: CPB o.b.v. CBS-microdata ([link](#))

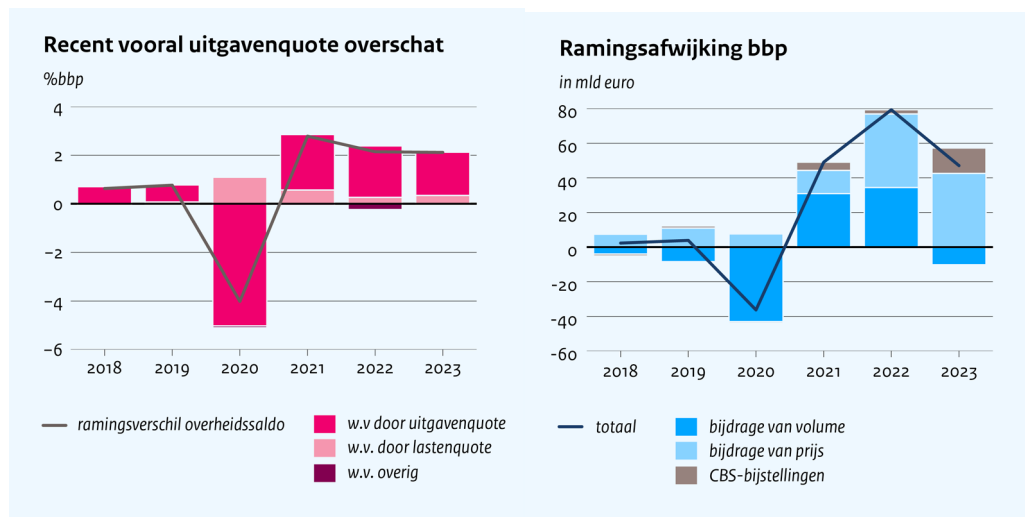
Tabel 1.1 Kerngegevens voor Nederland, 2021-2026

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
	mutaties per jaar in %					
Internationale economie						
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	8,6	8,0	-0,6	0,6	2,4	2,4
Concurrentenprijs (a)	2,3	13,6	-1,1	0,8	2,2	2,0
Olieprijs (niveau in dollars per vat)	69,9	97,2	80,5	78,6	73,6	69,9
Eurokoers (niveau in dollar per euro)	1,18	1,05	1,08	1,08	1,03	1,03
Lange rente Nederland (niveau in %)	-0,3	1,4	2,8	2,6	2,7	2,7
Volume bbp en bestedingen						
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	6,3	5,0	0,1	0,9	1,9	1,5
Consumptie huishoudens	4,5	6,9	0,8	1,0	2,6	2,4
Consumptie overheid	4,7	1,3	2,9	3,1	1,9	1,3
Investerings (inclusief voorraden)	10,5	5,6	-9,1	-2,5	3,2	4,8
Uitvoer van goederen en diensten	6,9	4,4	-0,5	0,1	2,0	1,8
Invoer van goederen en diensten	6,5	4,4	-1,8	-0,2	2,8	3,2
Prijzen, lonen, koopkracht en armoede						
Prijs bruto binnenlands product	2,7	6,2	7,3	5,1	3,6	2,7
Uitvoerprijs goederen en diensten	8,7	19,1	-0,9	0,4	2,3	1,2
Invoerprijs goederen en diensten	10,7	22,1	-3,4	-1,4	1,7	0,8
Inflatie, nationale consumentenprijsindex (cpi)	2,7	10,0	3,8	3,3	3,2	2,6
Alternatieve cpi (koopkracht- en armoedecijfers) (b)	2,1	6,8	7,8	3,1	3,2	2,6
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	2,8	11,6	4,1	3,2	3,0	2,4
Loonvoet bedrijven (per uur) (c)	0,2	3,2	6,6	6,6	5,2	4,3
Cao-loon bedrijven	2,1	3,1	5,9	6,7	4,8	4,2
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens (d)	0,8	-2,5	-0,7	2,9	0,6	1,1
Personen in armoede (niveau in %) (d,e)	4,9	3,4	3,1	3,5	3,2	2,9
Arbeidsmarkt						
Beroepsbevolking	0,9	2,4	2,0	0,9	0,5	0,8
Werkzame beroepsbevolking	1,5	3,2	2,0	0,8	0,3	0,6
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen)	408	350	359	373	390	415
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	4,2	3,5	3,6	3,7	3,8	4,0
Werkgelegenheid (in uren)	4,7	3,9	1,4	0,6	0,3	0,3
Overig						
Arbeidsinkomensquote bedrijven (niveau in %)	70,7	67,8	67,6	68,2	67,9	68,6
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	2,7	1,8	-1,2	0,3	1,6	1,2
Individuele spaarquote (niveau in % beschikbaar huishoudinkomen)	7,3	1,4	2,0	3,9	5,4	5,2
Saldo lopende rekening (niveau in % bbp)	10,0	6,6	9,9	10,6	10,4	9,5
	niveaus in % bbp					
Collectieve sector						
EMU-saldo	-2,2	0,0	-0,4	-0,6	-1,8	-2,4
EMU-schuld (ultimo jaar)	50,5	48,4	45,2	43,6	44,5	47,2
Collectieve lasten	39,2	38,1	38,6	38,5	37,9	38,4
Bruto collectieve uitgaven	46,2	43,6	43,4	43,5	44,0	45,2
<p>(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen.</p> <p>(b) Zie par. 1.4 van het 'CEP-2023-Verdieping' (link) voor meer toelichting op de alternatieve cpi-reeks en zie CBS (link).</p> <p>(c) De loonkostensubsidie NOW, en de continuïteitsbijdrage in de zorg, hebben een opwaarts effect op de loonvoetmutatie bedrijven in 2020 van 3,4%-punt en een neerwaarts effect van 2%-punt in 2021 en 1,3%-punt in 2022.</p> <p>(d) Bij de mediane koopkrachtcijfers en de personen in armoede is rekening gehouden met de alternatieve cpi.</p> <p>(e) De ratio van het aantal personen in huishoudens onder de armoedegrens en het totaal aantal personen. De nieuwe armoededefinitie van CBS, SCP en Nibud is als armoedegrens gehanteerd.</p>						

Ramingen onder de loep

Het overheidssaldo bleek de afgelopen jaren bijzonder moeilijk te ramén, de uiteindelijke realisatie viel sinds 2021 steeds (fors) mee. De saldoramíng van het ministerie van Financiën, die mede gebaseerd is op de macro-economische ramingen van het CPB, wordt onder de loep genomen door een expertgroep, die in maart met zijn analyse komt. De budgettaire raming van het CPB speelt geen rol bij het opstellen van de begroting, maar vormt wel een belangrijk element bij het beoordelen van die plannen in het kader van de Europese begrotingsregels. Uiteraard streeft het CPB naar een zo goed mogelijke raming, daarom analyseren we met regelmaat de trefzekerheid (zoals in het kader ‘Trefzekerheid in onzekere tijden’ in de MEV2025 [link](#)).

Een groter dan geraamde omvang van de economie is vooral te zien in de afwijking van de uitgavenquote

Bron: CPB [link](#)

De linker figuur laat zien dat de lastenquote (de belastinginkomsten als percentage van het bbp) de afgelopen jaren relatief goed is geraamd, maar dat dat voor de uitgavenquote veel minder geldt. Een belangrijke oorzaak van dit verschil is de onderschatting van de omvang van de economie, gemeten in euro's, in de periode na de coronacrisis. De rechter figuur laat zien dat we het bbp vanaf 2021 sterk hebben onderschat. Eerst verraste het snelle herstel van economische activiteit (bijdrage van volume) uit de coronacrisis, daarna de inflatieschok (bijdrage van prijs) na de inval in Oekraïne. Als de economische activiteit groter is dan geraamd, stijgen de belastinginkomsten veelal naar rato mee. De uitgaven groeien minder automatisch mee; deels omdat budgetten al vastliggen, deels ook omdat eventuele extra uitgaven door (arbeidsmarkt)krapte niet gerealiseerd kunnen worden. Voor 2024 zijn nog niet alle realisaties beschikbaar. Het beeld was wel hetzelfde als in 2021-2023; de lastenquote was relatief goed geraamd en er was veel onderuitputting.

Deze analyse geeft enig vertrouwen dat de trefzekerheid weer beter wordt als de economie in rustiger vaarwater belandt. Toch zijn er onderliggend ook nog wel puzzels: zo heeft de meevallende ontwikkeling van de vennootschapsbelasting de afgelopen jaren verrast. Ook was er nog meer onderuitputting dan geraamd. Door zulke posten verder te analyseren, streven we ernaar de trefzekerheid van de raming te verbeteren.

2 Doorkijk middellange termijn

Macro-economisch beeld

Op de middellange termijn wordt de raming van de economische groei bepaald door de aanbodzijde van de economie. Het structureel arbeidsaanbod (alle mensen die zich aanbieden om te werken) en hun arbeidsproductiviteit bepalen hoeveel er in Nederland geproduceerd kan worden. Op middellange termijn nemen we aan dat dit de omvang van de economie bepaalt, dus dat er geen over- of onderbenutting van productiefactoren is (een 'evenwichtssituatie'). Een uitgebreidere toelichting op de raming van het bbp op de middellange termijn geven we in het verantwoordingsdocument verschenen bij dit CEP ([link](#)).

Door een grondige herziening van de factoren die op de middellange termijn de groei bepalen, ligt de groei hoger dan voorheen geraamd. Eens in de vier tot vijf jaar doet het CPB een grondige herziening van de MLT-raming. Daarbij wordt acht jaar vooruitgekeken, een termijn die in principe correspondeert met twee kabinetsperiodes. Het structureel arbeidsaanbod komt na herschatting van het model en gebruik van actuelere micro-data hoger uit dan in eerdere ramingen. Dat komt door nieuwe inschattingen van de ontwikkeling van de participatiegraad. Met name die van mensen rond de pensioenleeftijd stijgt meer dan eerder verwacht, maar ook voor de participatiegraad van jongeren (15-24 jaar) geldt dat.⁵ De groei valt daarnaast ook iets hoger uit door een lagere inschatting van de structurele werkloosheid (4,5%). Tegelijkertijd geeft een aanhoudend lagere productiviteitsgroei aanleiding om de structurele productiviteitsgroei neerwaarts aan te passen naar 0,7% per jaar, 0,2%-punt lager dan in CEP2024.

Ook in deze nieuwe raming zal de economische groei in de komende acht jaar vertragen. De gemiddelde groei zakt van 1,4% in de periode 2026-2029 naar 0,9% in de periode 2030-2033. Het groeitempo neemt vooral af doordat het arbeidsaanbod minder hard gaat groeien (zie figuur 2.1, links). Waar de participatiegraad onder ouderen, vrouwen en jongeren eerder steeg, is dit de komende acht jaar minder het geval. Ook neemt de groei van de beroepsbevolking af, onder andere door vergrijzing. De werkgelegenheid in uren groeit nog minder hard, omdat de gewerkte uren per persoon dalen.

Op de middellange termijn komt de inflatie in lijn met het Europees gemiddelde. Hoewel de inflatie op de korte termijn in Nederland nog hoger ligt dan in andere Europese landen, komt dit op de middellange termijn weer bij elkaar rond 2,0%.⁶ De loongroei neemt geleidelijk af naar 3,1%, waarmee de reële loongroei wel positief blijft. Bedrijven kunnen deze gedeeltelijk met productiviteitsstijging opvangen. Daarnaast verwachten we een daling van de winstquote na een forse oploop de afgelopen jaren (zie ook het kader 'Daling van de aiq nader belicht').

Investeringsgroei de komende acht jaar gemiddeld sterker dan de consumptie. Door de reële loongroei blijven inkomens en consumptie groeien, maar de spaarquote loopt ook op. Steeds meer huizenbezitters lossen af op hun hypotheek, wat terug te zien is in hogere besparingen.⁷ Investeringsgroei gaan een groter deel uitmaken van het bbp. Dit wordt aangewakkerd door de energietransitie, er worden investeringen gedaan in bijvoorbeeld het elektriciteitsnet, hernieuwbare energie, elektrische transportmiddelen en verduurzaming in de industrie.⁸

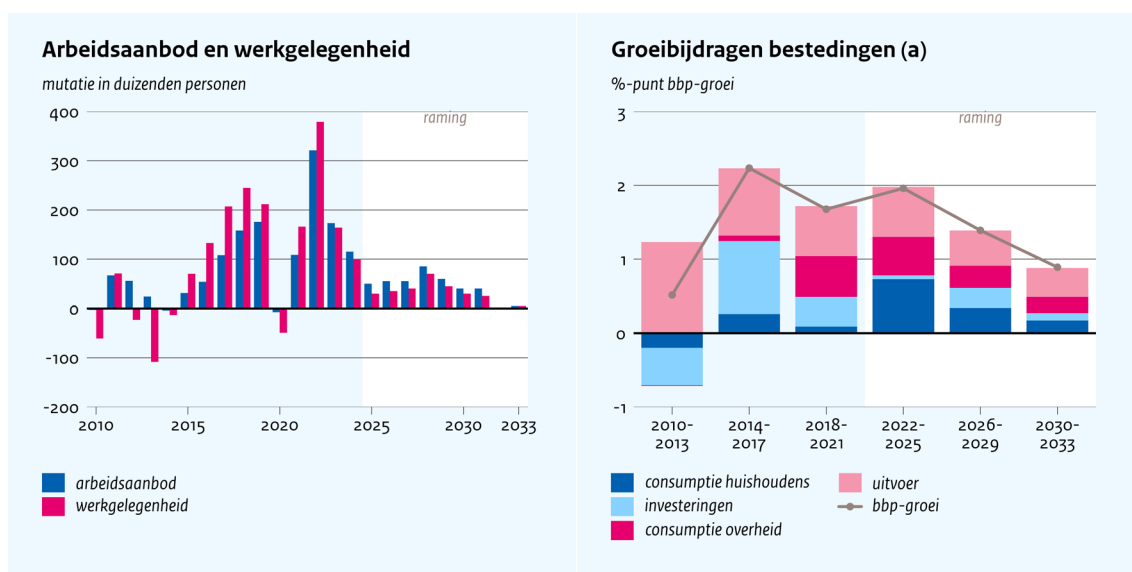
⁵ Zie voor meer toelichting op de herziening van het arbeidsaanbodmodel Ebregt et al. ([link](#)).

⁶ Dit betreft de raming van de hicp. De cpi ligt iets hoger omdat huren hierin zwaarder meewegen.

⁷ Zie Van der Wal, Ciurila en Luginbuhl, 2024, ([link](#)).

⁸ Zie voor een uitgebreide analyse van het effect van de energietransitie op investeringen Soederhuizen et al. ([link](#)).

Figuur 2.1 Groei van het arbeidsaanbod en de werkgelegenheid valt sterk terug; alle bestedingscategorieën groeien

Noot: (a) De finale en gecumuleerde intermediaire invoer zijn in mindering gebracht op de bestedingscategorieën.

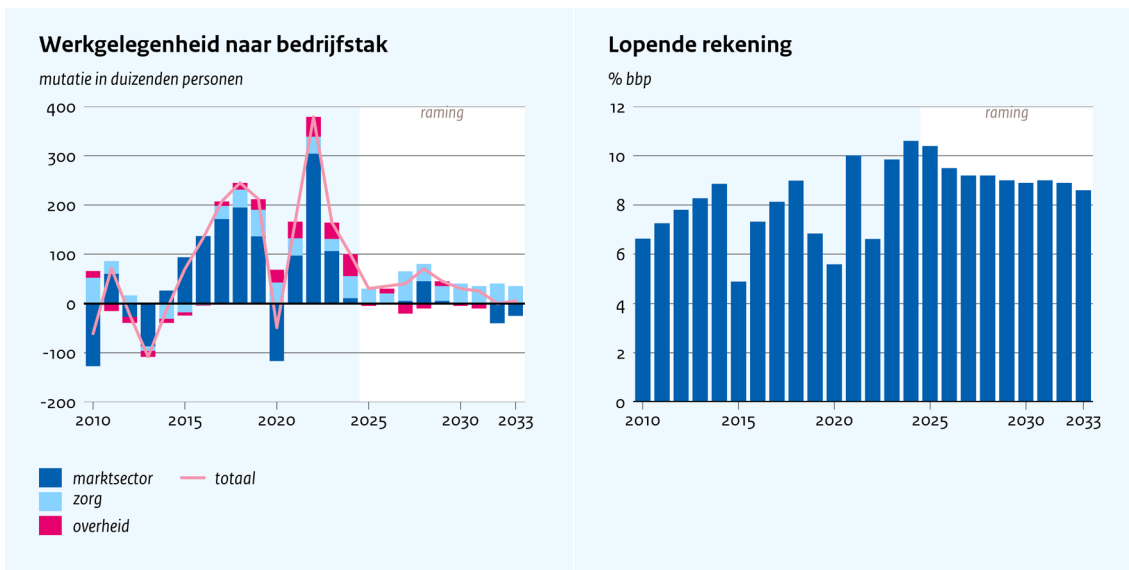
Bron: CBS en CPB ([link](#))

Zorguitgaven blijven stijgen en steeds meer mensen komen in de zorg te werken. De zorgvraag blijft op de middellange termijn toenemen. Demografische ontwikkelingen zijn hiervoor een belangrijke oorzaak, maar ook prijsstijgingen, inkomensgroei en het afschaffen van het eigen risico leiden tot hogere zorguitgaven.⁹ Het aandeel van zorg in het bbp en de werkgelegenheid neemt hierdoor toe. Als de zorgsector er niet in slaagt voldoende personeel aan te trekken om aan de stijgende vraag te voldoen, heeft dit mogelijk wachtlijsten tot gevolg. Dit zou een dempend effect hebben op de groei van de zorguitgaven. In het verleden is de werkgelegenheidsgroei in de zorg echter vaker hoger geweest dan in de rest van de economie (zie figuur 2.2, links).

De invoer groeit harder dan de uitvoer, het saldo op de lopende rekening loopt terug. Uitvoer blijft een belangrijke groeimotor van de Nederlandse economie, maar de groei is minder sterk dan in het verleden. Dit komt doordat de wereldwijde handelsgroei vertraagt op de middellange termijn: door een groeivertraging in China, maar ook in Europa neemt de economische groei geleidelijk af na 2026 is de verwachting. Omdat de binnenlandse vraag (bijvoorbeeld de investeringen) wel sterk groeit, neemt de invoer toe. Hiermee daalt het overschot op de lopende rekening, na een forse, hoewel schokkerige oploop de afgelopen vijftien jaar (zie figuur 2.2, rechts).

⁹ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de ontwikkeling van de zorguitgaven op de middellange termijn Van Elk et al. ([link](#)).

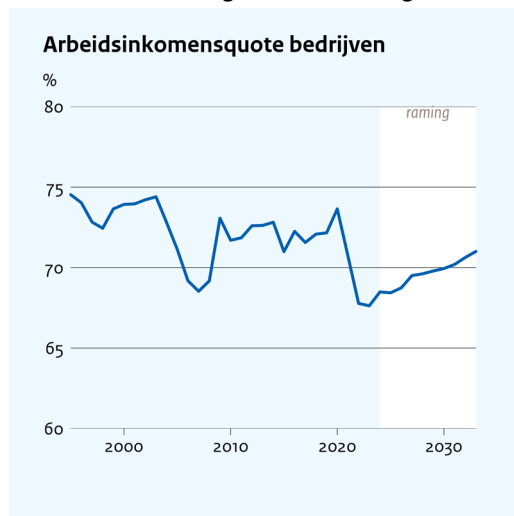
Figuur 2.2 De werkgelegenheid groeit alleen nog in de zorg, het saldo op de lopende rekening verslechtert licht

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Daling van de aiq nader belicht

De afgelopen jaren is de arbeidsinkomensquote (aiq) sterk gedaald. De aiq bedrijven was in 2023 4,6%-punt lager dan in 2019, terwijl deze daarvoor vrij stabiel was. De daling komt doordat het exploitatiesaldo (de beloning van kapitaal, waaronder bedrijfswinsten) harder is gestegen dan de beloning van arbeid. Dit heeft deels te maken met de gebruikelijke vertraagde reactie van lonen op een inflatieschok. Maar er zijn ook boekhoudkundige effecten die een belangrijke en meer statistische verklaring voor deze daling vormen en mogelijk structureel zijn.

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Zowel samenstellingseffecten als dalingen van de aiq binnen bedrijfstakken hebben een rol gespeeld in de daling van de afgelopen jaren (zie tabel). De daling van de aiq valt te splitsen in dalingen van de aiq binnen bedrijfstakken en samenstellingseffecten. De aiq daalt binnen bedrijfstakken als het exploitatiesaldo groter wordt ten opzichte van de beloning van arbeid. De totale aiq daalt ook als bedrijfstakken met een lage aiq (kapitaalintensief) in aandeel van de economie toenemen, wat vaak ook komt door een toename van het exploitatiesaldo in deze bedrijfstak. Dit noemen we het samenstellingseffect. Voor de periode 2019-2023 heeft de daling van de aiq binnen bedrijfstakken een effect van -2,6%-punt, samenstellingseffecten hebben de aiq met zo'n 2%-punt verlaagd (zie tabel).

Voor een aantal bedrijfstakken die bijdragen aan de daling van de aiq zijn -gedeeltelijk boekhoudkundige- verklaringen te vinden. De bedrijfstakken delfstoffenwinning en energievoorziening hebben in 2023 een hoger exploitatiesaldo dan in 2019, vanwege de hogere energieprijzen. Deze bedrijfstakken dragen ook bij aan het negatieve samenstellingseffect, omdat ze heel kapitaalintensief zijn. In totaal verklaren ontwikkelingen in deze sectoren 0,9%-punt van de daling. Het exploitatiesaldo van de bedrijfstak verhuur en handel van onroerend goed is sterk gestegen, omdat het verschil tussen de interbancaire referentierente en de hypotheekrente op de hypotheekvoorraad sterk is toegenomen. Ten opzichte van de referentierente is de gemiddelde hypotheekrente nu lager dan voorheen. Deze bedrijfstak is goed voor maar liefst 1,9%-punt van de daling. Tegelijkertijd neemt het exploitatiesaldo in de financiële sector hierdoor af. Deze twee vallen echter niet tegen elkaar weg, omdat de relatief lage spaarrente juist een opwaarts effect op het exploitatiesaldo van de financiële sector heeft (fisim, zie ook [link](#)).

(vervolg kader)

In de landbouw (-0,6%-punt) kan een verschuiving van zelfstandigen naar rechtspersonen hebben bijgedragen aan een hoger exploitatiesaldo in de statistieken.

Binnen de industrie en zakelijke dienstverlening neemt de aiq af. De industrie draagt 1%-punt bij aan de daling van de totale aiq. Data over het exploitatieoverschot in de industrie laten zien dat dit met name in de voedingsmiddelen en de machine-industrie sterk is toegenomen (bron: CBS). Ook in de bedrijfstak specialistische zakelijke diensten is het exploitatiesaldo sterker gestegen dan de beloning van arbeid. Deze bedrijfstak draagt 0,7%-punt bij aan de totale daling van de aiq bedrijven.

2019-2023	Gewogen afname binnen bedrijfstakken(a)	Samenstellings-effect (b)	totaal effect bedrijfstak (a+b)
A Landbouw, bosbouw en visserij	-0,5	0,0	-0,6
B Delfstoffenwinning	-0,1	-0,3	-0,4
C Industrie	-1,0	-0,1	-1,0
D Energievoorziening	-0,2	-0,3	-0,5
E Waterbedrijven en afvalbeheer	-0,1	0,0	-0,1
F Bouwnijverheid	-0,4	0,0	-0,3
G Handel	0,0	0,1	0,1
H Vervoer en opslag	-0,1	0,0	-0,1
I Horeca	0,1	0,0	0,1
J Informatie en communicatie	0,1	0,0	0,1
K Financiële dienstverlening	1,0	0,3	1,3
L Verhuur en handel van onroerend goed	-0,4	-1,5	-1,9
M Specialistische zakelijke diensten	-0,8	0,0	-0,7
N Verhuur en overige zakelijke diensten	-0,2	0,0	-0,2
A-U (excl. O en P)(c)	-2,6	-2,0	-4,6

(a) mutatie aiq binnen bedrijfstak (2023-2019) vermenigvuldigd met aandeel in totale beloning van arbeid en kapitaal in 2019

(b) mutatie aandeel in totale beloning van arbeid en kapitaal (2023-2019) vermenigvuldigd met afwijking van gemiddelde aiq in 2019

(c) het verwaarloosbaar kleine effect van bedrijfstakken Q-U is weggelaten uit de tabel

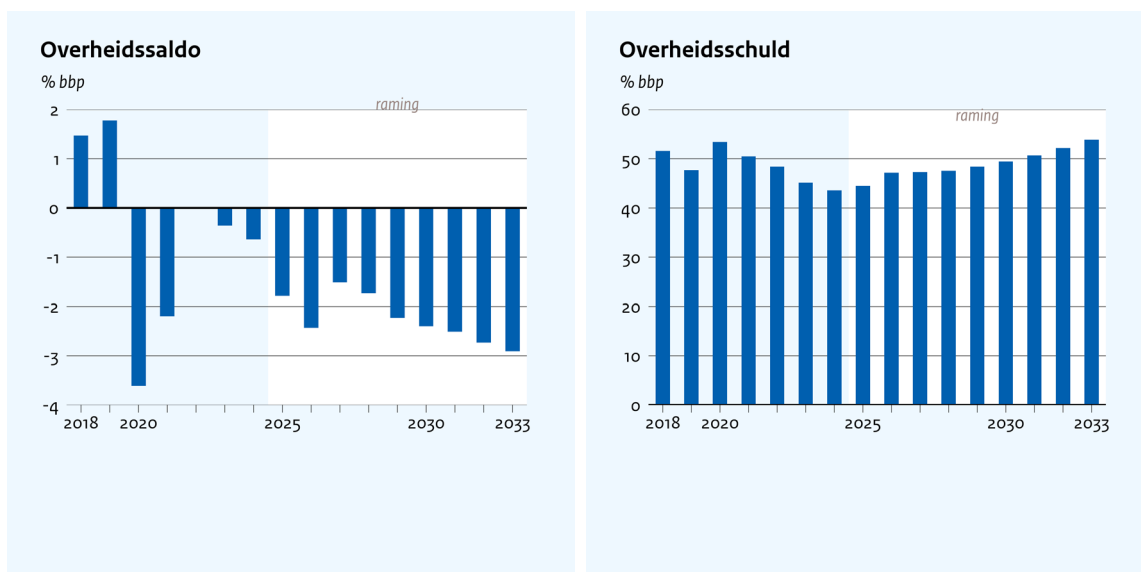
Bron: Eigen berekeningen o.b.v. CBS

In de ramingsperiode verwachten we dat de aiq gedeeltelijk herstelt. De inhaalslag van reële lonen zal naar verwachting nog even voortduren, waardoor de aiq de komende jaren weer toeneemt. De aiq stijgt niet weer tot het niveau van 2019. De zeer lage, voor een periode zelfs negatieve rentestanden komen voorlopig bijvoorbeeld niet terug, waardoor het exploitatiesaldo van de financiële sector hoger blijft dan in 2019. Ook de schuif in bedrijfsvormen binnen de landbouw kan een structureel drukkend effect op de aiq hebben.

Overheidsfinanciën

Op de middellange termijn loopt het overheidstekort op tot bijna 3% bbp, de uitgaven nemen meer toe dan de inkomsten. In 2026 is het tekort incidenteel hoog door de overgang van de defensiepensioenen naar het ABP. Daarna loopt het tekort op van 1,5% bbp in 2027 naar 2,9% bbp in 2033. Dit komt vooral door de uitgaven, die stijgen met 2,7%-punt van het bbp ten opzichte van 2024. De collectieve lastenquote stijgt met 0,6%-punt bbp over dezelfde periode, duidelijk minder dan de netto-uitgavenquote. Het overheidstekort loopt daardoor op tot -2,9% bbp in 2033.

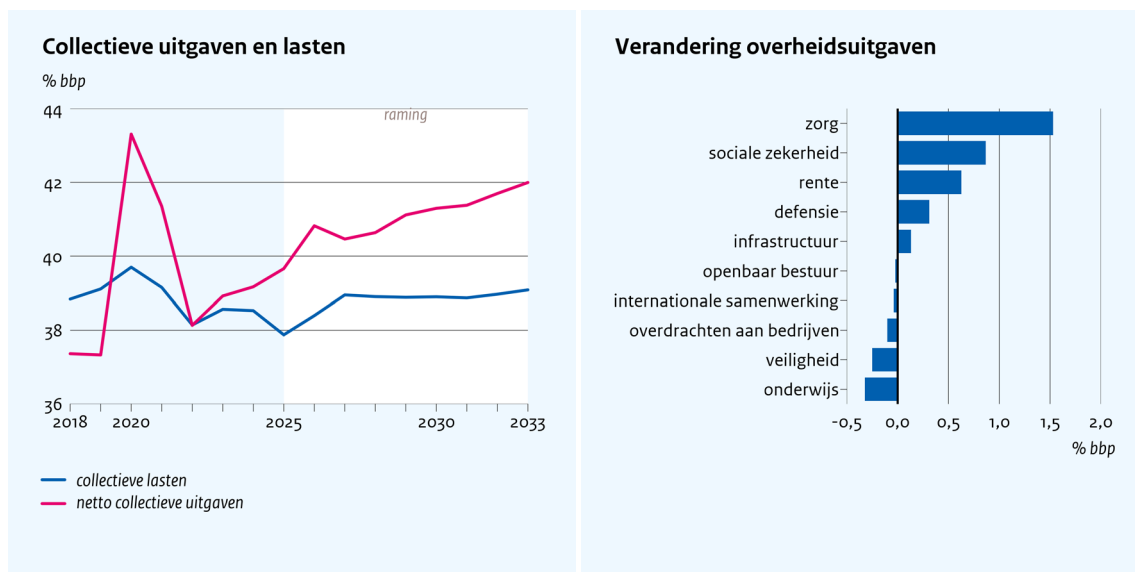
Figuur 2.3 Overheidstekort loopt gestaag op naar de 3% bbp, de schuldquote is relatief laag

Bron: CBS en CPB ([link](#))

Voor de uitgaven aan zorg, AOW en rente stijgen op de middellange termijn. De collectieve zorguitgaven nemen tot 2033 met 1,5% bbp toe ten opzichte van 2024 met name door demografische ontwikkelingen, relatieve prijsstijging in de zorg, inkomensgroei en het afschaffen van het eigen risico. De uitgaven aan sociale zekerheid nemen vooral toe door meer AOW-uitkeringen vanwege de vergrijzing. Ook blijven de rente-uitgaven oplopen doordat leningen met lage rentepercentages uit het verleden aflopen; de verwachte toekomstige rentetarieven zijn hoger. Verder zijn er intensiveringen in defensie en infrastructuur (zie figuur 2.4, rechts). Een deel van deze intensiveringen is al ingezet door vorige kabinetten.

Figuur 2.4 Uitgaven lopen meer op dan de inkomsten, vooral zorguitgaven nemen toe tussen 2024 en 2033

Bron: CBS en CPB ([link](#))

De collectieve lastenquote neemt met 0,6% bpb toe. Vooral de Zvw-premie nemen toe om de stijgende Zvw-uitgaven en het verlagen van het eigen risico te financieren. Daarnaast zijn er beleidsmatige lastenverzueringen bij de btw, accijnzen en de emissierechten. De lasten op arbeid stijgen meer dan het bpb, doordat het loonaandeel toeneemt in de ramingsperiode. De belasting op productie en invoer daalt relatief iets, omdat de consumptiegroei achterblijft bij het bpb (de spaarquote loopt op). De opbrengsten van de vennootschapsbelasting zijn het afgelopen decennium gestegen, in de raming nemen ze iets af (als % bpb) omdat de geraamde bedrijfswinsten minder stijgen dan de lonen.

Het overheidstekort komt op middellange termijn minder hoog uit dan bij eerdere ramingen, vooral door een hoger geraamde werkgelegenheid. Dit leidt tot extra inkomsten voor de overheid, terwijl de werkloosheidsuitgaven dalen en de overige uitgaven maar beperkt meegroeien met de extra werkgelegenheid. De overige uitgaven zijn immers vastgelegd in de begroting en de meeste posten zijn niet direct gekoppeld aan bpb of werkgelegenheid. De raming van het overheidstekort is nu 1,7% bpb in 2028, 0,8%-punt lager dan in de MEV 2025-raming (met als eindjaar 2028).

Het netto-uitgavenpad¹⁰ dat de Europese Raad aan Nederland heeft opgelegd, zal niet veranderen door de nieuwe raming. De Europese Commissie heeft een eigen raming gemaakt van de Nederlandse overheidsfinanciën, waarbij ze het structurele saldo uit 2026 constant doortrekt naar de toekomst en ophoogt met publieke vergrijzingskosten. Volgens die raming komt het Nederlandse overheidstekort op termijn boven de 3% bpb uit en de schuldquote boven de 60% bpb. Op basis van die raming heeft de Europese Commissie technische informatie opgesteld. Die geldt als netto-uitgavenpad sinds de Europese Raad het budgettaire-structureel plan voor de middellange termijn heeft afgewezen. De kans dat Nederland in een buitensporigtekortprocedure terechtkomt lijkt wat kleiner dan voorheen geraamd.

Ook de geraamde overheidsschuld komt lager uit dan eerder verwacht. In 2033 komt de overheidsschuld uit op 54% bpb, terwijl die in 2024 nog 44% bpb is. Bij de CEP 2024-raming kwam de schuldquote in 2031 boven de 60% bpb uit. De lagere tekorten laten de schuldquote minder snel oplopen. Het hogere bpb zorgt

¹⁰ De Europese Raad heeft een maximum opgelegd aan de groei van de gecorrigeerde netto-uitgaven. De gecorrigeerde netto-uitgaven zijn uitgaven zonder cyclische werkloosheidsuitgaven, one-offs en door de Europese Unie gefinancierde uitgaven, gecorrigeerd voor discretionaire veranderingen in de lasten.

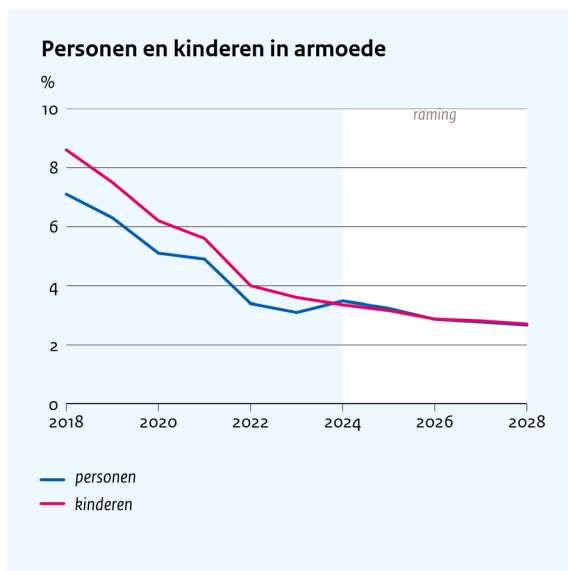
voor een noemer-effect; als dezelfde schuld door een hoger bbp gedeeld wordt, komt de schuldquote lager uit. Het nominale bbp komt ongeveer 7% hoger uit dan in het CEP24.¹¹

Koopkracht en armoede

De koopkracht neemt tijdens de kabinetsperiode (2024-2028) met gemiddeld 0,8% per jaar toe. De reële loongroei is over deze gehele periode positief. Er is weinig spreiding, alleen onder gepensioneerden stijgt de koopkracht iets minder door de beperkte pensioenindexatie in 2025.

De armoede onder Nederlandse personen en kinderen blijft licht dalen. Aan het eind van de kabinetsperiode wordt het aantal personen en kinderen in armoede nu geraamd op beide 2,7%. Dit was 3,5 en 3,4 %-punt in 2024, het niveau waar het kabinet onder wil blijven. De tariefverlaging in box 1, verhoging van de huurtoeslag en het kindgebonden budget, en de verlaging van het eigen risico dragen aan de daling bij.

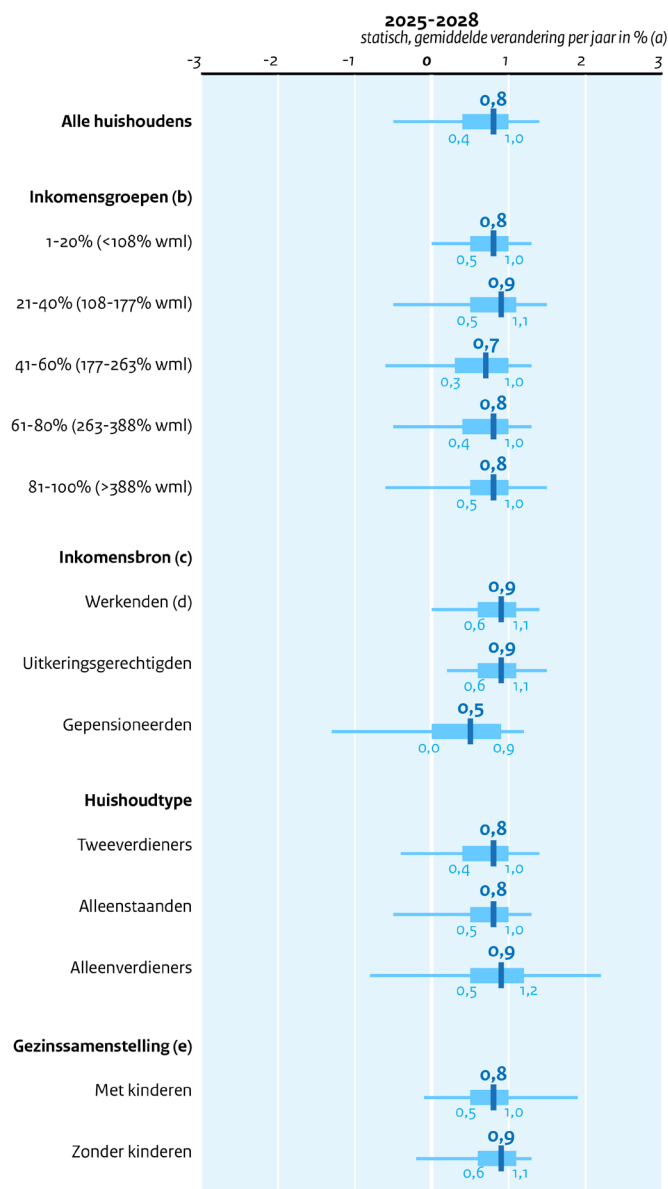
Figuur 2.5 Het percentage personen en kinderen in armoede daalt tot 2,7% in 2028

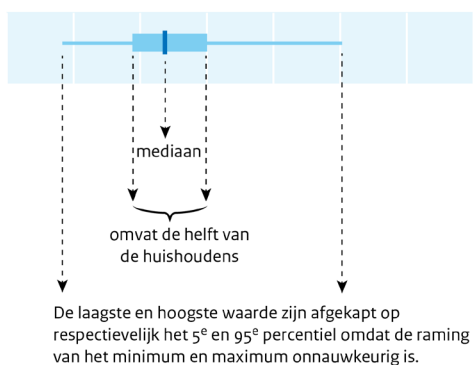
Bron: CPB o.b.v. CBS-microdata ([link](#))

¹¹ Ruim de helft van deze bijstelling was al in de MEV2025 verwerkt, omdat ze het gevolg was van de revisie van de Nationale rekeningen en aanpassing van de prijsraming destijds. De bijstelling t.o.v. MEV2025 komt naast de hogere werkgelegenheid ook door een hoger prijsniveau.

Figuur 2.6 Over de gehele kabinetsperiode zijn de verschillen in koopkrachtontwikkeling beperkt

Hoe af te lezen?

Een mediaan is de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog. Een mediane koopkrachtontwikkeling van 1,3% voor alle huishoudens betekent dat de helft van de huishoudens een koopkrachtontwikkeling van 1,3% of lager heeft, en de andere helft 1,3% of hoger. Voor de helft van de huishoudens valt de koopkrachtontwikkeling binnen het blauwe balkje, met een kwart boven en een kwart onder de mediaan. De andere helft van de huishoudens heeft een koopkrachtontwikkeling die hier buiten valt. De staarten van de boxplot laten de laagste en hoogste koopkrachtontwikkeling zien.

- (a) Exclusief incidentele inkomensveranderingen.
- (b) Bruto inkomen uit arbeid of uitkering op huishoudniveau; het bruto minimumloon (wml) is in 2025 ongeveer 28.756 euro. De inkomensgroepen zijn verdeeld in vijf groepen van gelijke grootte in oplopende volgorde van inkomen, ieder 20% van alle huishoudens.
- (c) De indeling naar inkomensbron is op basis van de hoogste inkomensbron op huishoudniveau, waarbij een huishouden waarvan hoofd of partner winst-inkomen heeft, bij werkenden wordt ingedeeld. Huishoudens met vroegpensioen of studiefinanciering als hoogste inkomensbron zijn uitgezonderd.
- (d) Bij werkenden wordt geen rekening gehouden met incidentele verandering van het loon, zoals het ontvangen of wegvallen van bonussen.
- (e) De indeling naar gezinsamenstelling is op basis van de aanwezigheid van kinderen tot achttien jaar en is exclusief huishoudens van gepensioneerden.

Bron: CPB o.b.v. CBS-microdata ([link](#))

Tabel 2.1 Kerngegevens voor Nederland, 2010-2033

	2010- 2013	2014- 2017	2018- 2021	2022- 2025	2026- 2029	2030- 2033
	mutaties per jaar in %					
Internationale economie						
Relevant wereldhandelsvolume goederen en diensten	4,7	4,6	1,8	2,5	2,3	2,2
Concurrentenprijs (a)	2,9	1,3	0,8	3,7	1,8	1,7
Olieprijs (dollars per vat, niveau in eindjaar)	107,8	54,0	69,9	73,6	66,6	65,8
Eurokoers (dollar per euro, niveau in eindjaar)	1,33	1,13	1,18	1,03	1,09	1,19
Lange rente Nederland (% , niveau in eindjaar)	2,0	0,5	-0,3	2,7	2,7	2,7
Volume bbp en bestedingen						
Bruto binnenlands product (bbp, economische groei)	0,5	2,2	1,7	2,0	1,4	0,9
Consumptie huishoudens	-0,2	1,6	0,4	2,8	1,4	0,8
Consumptie overheid	-0,1	0,8	2,7	2,3	1,5	1,0
Investerings (inclusief voorraden)	-1,6	5,4	3,9	-0,9	3,1	1,1
Uitvoer van goederen en diensten	5,5	5,6	2,6	1,5	1,7	1,7
Invoer van goederen en diensten	4,7	6,0	2,9	1,3	2,4	1,9
Prijzen, lonen, koopkracht en armoede						
Prijs bruto binnenlands product	0,9	0,8	2,7	5,6	2,6	2,3
Uitvoerprijs goederen en diensten	2,7	-1,0	2,1	4,9	1,2	1,6
Invoerprijs goederen en diensten	3,7	-1,3	2,2	4,3	1,0	1,5
Inflatie, nationale consumentenprijsindex (cpi)	2,1	0,8	2,1	5,0	2,3	2,1
Alternatieve cpi (koopkracht- en armoedecijfers) (b)				5,2	2,3	2,1
Inflatie, geharmoniseerde consumentenprijsindex (hicp)	2,2	0,5	2,0	5,4	2,2	2,0
Loonvoet bedrijven (per uur) (c)	1,7	0,8	3,2	5,4	3,9	3,4
Cao-loon bedrijven	1,3	1,3	2,3	5,1	3,6	3,1
Koopkracht, statisch, mediaan alle huishoudens (d,f)	-1,2	1,2	1,1	0,1	0,8	0,6
Personen in armoede (in %, niveau in eindjaar) (d,e)			4,9	3,2	2,7	2,7
Arbeidsmarkt						
Beroepsbevolking	0,5	0,3	1,0	1,5	0,8	0,2
Werkzame beroepsbevolking	-0,3	0,9	1,4	1,6	0,7	0,2
Werkloze beroepsbevolking (in duizend personen, niveau in eindjaar)	754	546	408	390	455	480
Werkloze beroepsbevolking (in % beroepsbevolking, niveau in eindjaar)	8,2	5,9	4,2	3,8	4,3	4,5
Werkgelegenheid (in uren)	-0,4	1,5	1,4	1,5	0,4	0,0
Overig						
Arbeidsinkomensquote bedrijven (in %, niveau in eindjaar)	72,6	71,6	70,7	67,9	69,6	71,1
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	1,2	0,7	0,6	0,6	1,0	0,9
Individuele spaarquote (% beschikbaar huishoudinkomen, niveau in eindjaar)	-2,3	-0,2	7,3	5,4	6,4	7,3
Saldo lopende rekening (in % bbp, niveau in eindjaar)	8,3	8,1	10,0	10,4	9,0	8,6
	% bbp, niveaus in eindjaar					
Collectieve sector						
EMU-saldo	-2,9	1,3	-2,2	-1,8	-2,2	-2,9
EMU-schuld	67,2	56,0	50,5	44,5	48,4	53,9
Collectieve lasten	36,7	38,8	39,2	37,9	38,9	39,1
Bruto collectieve uitgaven	47,5	43,1	46,2	44,0	45,4	46,3
<p>(a) Goederen en diensten, exclusief grond- en brandstoffen.</p> <p>(b) Zie par. 1.4 van het 'CEP-2023-Verdieping' (link) voor meer toelichting op de alternatieve cpi-reeks en zie CBS (link).</p> <p>(c) De loonkostensubsidie NOW, en de continuïteitsbijdrage in de zorg, hebben een opwaarts effect op de loonvoetmutatie bedrijven in 2020 van 3,4%-punt en een neerwaarts effect van 2%-punt in 2021 en 1,3%-punt in 2022.</p> <p>(d) Bij de mediane koopkrachtcijfers en de personen in armoede is rekening gehouden met de alternatieve cpi.</p> <p>(e) De ratio van het aantal personen in huishoudens onder de armoedegrens en het totaal aantal personen. De nieuwe armoededefinitie van CBS, SCP en Nibud is als armoedegrens gehanteerd.</p> <p>(f) Tot en met 2018-2021 is het rekenkundig gemiddelde toegepast i.p.v. de gemiddelde koopkrachtontwikkeling per jaar.</p>						

3 Onzekerheid

Het aantreden van Donald Trump als president van de Verenigde Staten zorgt voor extra onzekerheid voor de Nederlandse en mondiale economie. Allereerst is er onzekerheid rondom het handelsbeleid.

Belangrijke risico's zijn onder andere bredere invoerheffingen op de Europese uitvoer dan de nu aangekondigde tarieven op staal en aluminium (zie hiervoor het kader 'Effect van handelstarieven'). Ook kan deregulering in de VS de concurrentiepositie van Europa en Nederland verzwakken. Maar het blijft niet bij onzekerheid over economisch beleid. Meer disruptieve veranderingen, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid of financiële markten, kunnen de wereldeconomie uit het lood slaan.

Ook andere geopolitieke spanningen vormen een risico voor de Nederlandse economie. Een escalatie van het conflict in het Midden-Oosten kan de energieprijzen opstuwten en handelsroutes verstoren, wat handel duurder en trager maakt. Een verdere escalatie van de oorlog in Oekraïne zou vergelijkbare problemen kunnen veroorzaken. Hybride aanvallen op westerse infrastructuur zou tot uitval in de economie kunnen leiden. Spanningen rond Taiwan kunnen de invoer van halfgeleiders bemoeilijken of exportrestricties voor ASML opleveren. Bovendien zouden blokkades van de Zuid-Chinese Zee de wereldhandel ernstig kunnen treffen.

Geopolitieke onzekerheid vergroot de noodzaak tot effectieve Europese samenwerking op terreinen als veiligheid, migratie, energietransitie en innovatie. Dit vraagt om extra investeringen en hervormingen, zowel door nationale overheden als op het niveau van de Europese Unie (zoals de voltooiing van de interne markt en de kapitaalmarktunie). Tegelijkertijd vormen interne politieke spanningen en vervroegde verkiezingen in landen als Duitsland en Frankrijk een complicerende factor om te komen tot een gezamenlijke Europese agenda. De sterk opgelopen staatsschulden in veel Europese landen beperken bovendien de investeringsruimte van overheden en vormen in zichzelf een potentiële bron van onzekerheid op financiële markten. Zowel op het niveau van de Europese Unie, als dat van nationale overheden, zijn keuzes nodig om schaarse middelen te richten op de aanpak van urgente maatschappelijke vraagstukken.

Bijlagen

De bijlagen bij het Centraal Economisch Plan 2025 (CEP 2025) zijn digitaal beschikbaar op de website van het CPB ([link](#)).

De cijfers in de hiernavolgende tabellen sluiten aan bij de Nationale rekeningen 2023 van het CBS. In de cijfers is de Nationale rekeningen 2021-revisie verwerkt (voor meer informatie over deze revisie, zie CBS ([link](#))). De cijfers voor de jaren 1995/96 tot en met 2023 zijn gebaseerd op CBS-informatie na revisie zoals die in juni 2024 op Statline is gepubliceerd, aangevuld met CPB-interpolaties en door het CPB gemaakte inschattingen met behulp van ontwikkelingen van vóór de revisie 2021. Alle cijfers van vóór 1995 dateren van vóór de revisie 2021, hierdoor is er sprake van een revisiebreuk in de tijdreeksen. Deze breuk is zichtbaar gemaakt door in de tijdreeksen het jaar 1995 zowel vóór als na revisie op te nemen.

De volgende bijlagen zijn beschikbaar:

- 1 Kerngegevens voor Nederland, 1970-2029
- 2 Aanvullende kerngegevens Nederland, 1970-2029
- 3 Kerngegevens wereldeconomie en externe data voor Nederland, 1970-2029
- 4.1 - 4.7 Middelen en bestedingen 2023 t/m 2029 (mld euro, mutaties per jaar in %)
- 5 Middelen en Bestedingen, mutaties, 1970-2029
- 6 Middelen en Bestedingen, niveaus in lopende prijzen, 1970-2029
- 7 Consumptie, inkomen en besparingen van huishoudens en investeringen, 1970-2029
- 8 Nederlandse invoer en uitvoer, 1970-2029
- 9 Prijzen, lonen en de koppeling, 1970-2029
- 10 Kerngegevens arbeidsmarkt, 1970-2029
- 11 Kerngegevens collectieve financiën, naar functie, 1970-2029
- 12 Kerngegevens collectieve sector, uitgaven en inkomsten, 1970-2029
- 13 Belasting- en premieontvangsten, 2000-2029
- 14 Beleidsmatig lastenontwikkeling 2018-2029
- 15 Sociale zekerheid, 1970-2029
- 16 Belasting- en premietarieven, 2001-2029
- 17 Nominaal besteedbare inkomens, 2025 en 2026
- 18 Koopkracht, wig, lonen en sociale lasten, 1970-2029
- 19A Statische koopkrachtontwikkeling per jaar, 2025 en 2026
- 19B Statische koopkrachtontwikkeling, gemiddeld per jaar, 2025-2028